

การเสริมสร้างความไว้วางใจทางการเมืองของประชาชนที่มีต่อนักการเมืองระดับ ท้องถิ่นไทย

Strengthening People's Political Trust towards Thai Local Politicians

กฤษณะ เชี่ยวเวช Krishna Chiewwet

ศิริพร จบศรี Siriporn Chodsri

พระมหาบุญรอด อมรทตฺโต,ดร. Phra Maha Boonrod Amonratto, Dr.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

info@sangkhatakan.com

บทคัดย่อ

หลายคนบอกว่า การเมืองเป็นเรื่องอำนาจและผลประโยชน์ที่ลงตัวของตัวแทน แต่จริง ๆ แล้วการเมือง คือ ความไว้วางใจ เชื่อใจและจริงใจของการทำงานสาธารณะให้กับประชาชนโดยการคิดค้นนวัตกรรมต่าง ๆ กลับมาสร้างสังคมให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง และมีคุณภาพชีวิตที่ดีหลังจากได้รับความไว้วางใจแล้ว แต่แน่นอนว่า การนิยามความหมายสั้น ๆ นี้ก็จะคับแคบเกินไปแต่เป็นหัวใจที่สำคัญที่ประชาชนมุ่งหวังให้เกิดขึ้นอย่างจริงจังโดยเฉพาะนักการเมืองท้องถิ่นที่เข้าไปสู่กิจกรรมการบริหารองค์กรจะสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่นั้น ๆ ให้มีความก้าวหน้ามากขึ้นเรื่อย ๆ อันแสดงถึงภาวะของความสามารถในการบริหารสาธารณะประโยชน์ได้อย่างแท้จริงและไม่แสวงหาผลประโยชน์เชิงซ้อนกับองค์กรของรัฐที่ตนเองได้รับอำนาจจากประชาชน ดังนั้น ภาพสะท้อนทั้งหลายของนักการเมืองท้องถิ่นจะสามารถสร้างความไว้วางใจต่อประชาชนได้หรือไม่ อาจต้องดูที่ผลงาน และการกระทำอย่างเสมอต้นเสมอปลายมาน้อยเพียงไร ผู้เขียนจึงนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างความไว้วางใจทางการเมืองของประชาชนที่มีต่อนักการเมืองระดับท้องถิ่นไทย ได้แก่ 1) การหยุดการกระทำผิดกฎหมายเลือกตั้งอย่างเด็ดขาดโดยเฉพาะข้อเสี่ยงจากประชาชน 2) การปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 3) การสะท้อนความซื่อสัตย์สุจริตได้อย่างแท้จริง 4) ความสามารถในการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาของประชาชนได้อย่างต่อเนื่องและตลอดเวลา และ 5) การพัฒนาองค์กรท้องถิ่นให้เป็นที่พักพิงของประชาชนในทุกมิติ

คำสำคัญ : การเสริมสร้างความไว้วางใจ. ประชาชน. นักการเมืองระดับท้องถิ่น.

Abstract

Many people say that politics is about the power and interests of the representatives. In fact, the politics is reliance, trust and sincerity in doing public works for the people by inventing various innovations to return to create a prosperous society and have a good quality of life after being trusted. Of course, this short definition would be too narrow, but it is important hearts that people aim to seriously. Especially, local politicians who enter the activities of organization management that will be able to improve the quality of life of the people in that area in order to be progressively more and more which shows the state of the ability in the public administration truly and do not seek benefits with government organizations that are empowered by the people, Thus, the reflections of local politicians will be able to make trust to the people or not that may have to look at the work and how much consistent is the action? The author therefore presents ways to strengthen the political trust of the people towards Thai local politicians, including 1) strictly stopping illegal election offenses, especially buying votes from the people, 2) the consistent conduct from the past until present, 3) a true reflection of honesty, 4) the ability to understand, access, develop people continuously and all the time, and 5) the developing local organizations to be dependent on the people in all dimensions.

Keywords: Strengthening Trust, People., Local Politicians.

บทนำ

การเมืองท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการเมืองระดับชาติในฐานะที่เป็นฐานราก สำคัญของการเมืองระดับชาติซึ่งหากการเมืองท้องถิ่นมีความเข้มแข็งมั่นคงแล้วย่อมส่งผลดีต่อการเมืองระดับชาติอย่างแน่นอน ดังปรากฏให้เห็นตัวอย่างในหลายประเทศที่มีการพัฒนาทางการเมืองที่เข้มแข็งมั่นคง เช่น สหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐเยอรมัน เป็นต้น ซึ่งการเมืองของประเทศดังกล่าวนี้มีพัฒนาการทางการเมืองจากระดับล่างสู่ระดับบน โดยมลรัฐหรือชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็งและมีบทบาทสำคัญในการปกครองตนเองมาก่อน ส่งผลให้เมื่อรวมตัวกัน เป็นประเทศทำให้การเมืองระดับชาติมี

ความเข้มแข็งไปด้วย ดังนั้น การเมืองท้องถิ่นยังเป็นเสมือนช่องทางความร่วมมือของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นในการ สะท้อนถึงปัญหาความต้องการของตนผ่านการแสดงออกทางการเมืองในหลากหลายช่องทาง เช่น การยื่น ขอร้องหรือร้องต่อผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเขตเลือกตั้งของตน หรือการร้องเรียนผ่าน สื่อสังคมออนไลน์ทำให้ปัญหาความต้องการของตนเองแพร่กระจายออกไปในวงกว้างจนทำให้เจ้าหน้าที่รัฐมีอาจนิ่งเฉยได้ต้องเข้ามาดำเนินการแก้ไขหรือตอบสนองความต้องการดังกล่าว (ปธาน สุวรรณมงคล, มปป. : 10) แต่ถึงอย่างไรก็ตามจากงานเขียนหลายแห่งต่างสะท้อนปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากปรากฏการณ์เกี่ยวกับนักการเมือง เช่น ปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อน ความขัดแย้งทางการเมืองท้องถิ่น เป็นต้นทำให้ภาพลักษณ์สถาบันทางการเมืองได้รับความเสื่อมเสียและด่างพร้อยในหลายๆจุด เช่น การทุจริตเลือกตั้ง การฉ้อราษฎร์บังหลวงช่วยเหลือพวกพ้องให้ได้ตำแหน่ง การใช้ตำแหน่งแทรกแซงอำนาจหน้าที่ของข้าราชการประจำ การใช้ทรัพย์สินงบประมาณราชการเพื่อประโยชน์ส่วนตัวการบังคับให้ข้าราชการผู้น้อยทำผิดแทนตน การปรับหรือออกกฎหมายที่เอื้อประโยชน์นักการเมือง และเอาใจออกห่างจากการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (รุจน์ หาเรือนทอง, มปป : 17)

จากการศึกษาของไพบุลย์ สุขเจตน์ (2564 : 274) พบว่า ความไว้วางใจทางการเมืองของประชาชนที่มีต่อนักการเมืองระดับ ท้องถิ่นในจังหวัดนนทบุรี ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของนักการเมือง นโยบายของพรรคการเมืองที่ นักการเมืองสังกัด การสื่อสารของนักการเมือง และการบริหารงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น โดย พฤติกรรมของนักการเมือง ต้องซื่อสัตย์ จริงใจ มีจิตสำนึกต่อหน้าที่ ให้ประชาชน รู้สึกอุ่นใจ เพราะเข้าใจ เข้าถึง ฟังได้ เป็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม นโยบายที่หาเสียงไว้ก็พยายาม ทำให้เป็นจริงได้มากที่สุด การสื่อสาร นักการเมืองระดับท้องถิ่นต้องลงพื้นที่ หาวิธีเข้าถึงทุก ชุมชน รับรู้ปัญหาหาแนวทางแก้ไขหรือบรรเทาให้ ทำไม่ได้ก็พยายามหาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้า มาช่วยเหลือแก้ปัญหา การบริหารงานท้องถิ่นร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่เข้าไป แทรกแซง การทำงาน มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ นอกจากนี้งานวิจัยของนิภา ทัดตานนท์ (2563) พบว่า ระดับความไว้วางใจทางการเมืองของประชาชนที่มีต่อนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก แนวทางในการสร้างความไว้วางใจทางการเมือง พบว่า ด้านตัวบุคคล นักการเมืองท้องถิ่นควรมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาท้องถิ่นทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ด้านนโยบาย ควรกำหนดนโยบายให้ชัดเจนตรงกับปัญหาท้องถิ่น ด้านการสื่อสาร ควรมีวิธีการสื่อสารที่รวดเร็วด้วยช่องทางที่หลากหลาย ด้านกระบวนการทำงาน ควรจัดให้มีการติดตามและประเมินผล

การปฏิบัติงานตามนโยบายที่กำหนดไว้ให้ความช่วยเหลือประชาชนด้วยการให้สิ่งที่เขาขาดแคลนเพื่อเยียวยาความเดือนร้อน สามารถทำในสิ่งพูดไว้ได้ เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวม บำเพ็ญสาธารณประโยชน์เพื่อประชาชน และสังคม

เพราะฉะนั้นการเสริมสร้างความไว้วางใจทางการเมืองของประชาชนที่มีต่อนักการเมืองระดับท้องถิ่นไทยเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นต่อการปรับภาพลักษณ์ต่าง ๆ ที่ยังไม่ดีและไม่ดีและยังผิดพลาดไป ด้วยความรู้สึกของประชาชนในพื้นที่ซึ่งเชื่อว่าหากความไว้วางใจของประชาชนเกิดขึ้นจะทำให้ท้องถิ่นเกิดการพัฒนาย่างรวดเร็วเพราะการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนและการช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐอื่น ๆ สามารถสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ได้โดยง่ายผ่านมติของประชาชนโดยตรงจนกลายเป็นวัฒนธรรมแบบชนบทที่มอบความไว้วางใจต่อนักการเมืองที่มีความเสียสละมากพอเพื่อการทำงานให้กับประชาชน

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความไว้วางใจต่อนักการเมืองระดับท้องถิ่น

การสร้าง ความไว้วางใจต่อนักการเมืองในระดับชาติหรือระดับท้องถิ่นมีผลต่อนัยยะความน่าเชื่อถือต่อกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งภาพลักษณ์ของนักการเมืองที่มีพฤติกรรมเสมอต้นเสมอปลายกับประชาชนอย่างไร หรือการลงพื้นที่เพื่อการเยี่ยมเยียนหรือการสำรวจปัญหาและความต้องการอันเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เกิดความไว้วางใจมิใช่เพียงหวังต้องการคะแนนในช่วงฤดูกาลเลือกตั้งจึงค่อยลงพื้นที่นั้น ๆ แต่ถึงอย่างไรก็ตามจากงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความไว้วางใจทางการเมืองของประชาชนที่มีต่อนักการเมืองระดับท้องถิ่นในจังหวัดนนทบุรี (ไพบุลย์ สุขเจตน์, 2563 : 243-244) ได้ระบุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความไว้วางใจต่อนักการเมืองระดับท้องถิ่นไว้ 4 ประเด็น ได้แก่

1) ด้านพฤติกรรมนักการเมือง การพัฒนาให้ประชาชนเกิดความไว้วางใจ นักการเมือง จะต้องประพฤติตนอย่างมีภาวะผู้นำ มีจิตสำนึกต่อประชาชน มีความรับผิดชอบต่อสังคมและ ส่วนรวม มีจิตอาสากล้าทำกิจกรรมเพื่อสร้างความร่วมมือกับนักการเมืองท้องถิ่นไม่ลู่แก่อำนาจ ในบทบาทความเป็นนักการเมือง รักสันติภาพ เพื่อให้สังคม ชุมชน อยู่ร่วมกันอย่างสงบ อนุรักษ์ประเพณีและกิจกรรมของท้องถิ่น กิจกรรมใด ที่ช่วยเหลือได้ก็ช่วยเหลือ

2) ด้านนโยบาย การพัฒนาให้ประชาชนเกิดความไว้วางใจ นักการเมืองท้องถิ่นต้อง ปฏิบัติตามนโยบายที่เคยกำหนดไว้ก่อนก่อนได้รับเลือกตั้ง มีความรับผิดชอบต่อคำมั่นสัญญา กับประชาชน ชุมชน พยายามให้นโยบายเป็นไปตามเป้าหมายและสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ และหน่วยงานในท้องถิ่น

3) ด้านการบริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น การพัฒนาให้ประชาชนเกิดความไว้วางใจ นักการเมืองท้องถิ่นต้องเป็นตัวแทนประชาชนในการนำเสนอ ติดตาม ตรวจสอบ การทำงาน การดำเนินกิจกรรมของหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น มีความพยายามรักษาผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม

4) ด้านการสื่อสาร การพัฒนาให้ประชาชนเกิดความไว้วางใจ นักการเมืองท้องถิ่นต้องสื่อสารกับประชาชนได้หลากหลายช่องทาง และสารที่สื่อต้องตรงกัน เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจ หาข้อตกลงร่วมกัน ในการติดตามปัญหาและข้อเรียกร้องของท้องถิ่น ติดตามผลงานและ ความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรม ตรวจสอบการทำงาน การดำเนินกิจกรรมของหน่วยงาน ปกครองส่วนท้องถิ่น มีความพยายามรักษาผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม

นอกจากนี้ นักการเมืองยังสามารถสร้างความไว้วางใจผ่านค่านิยมตามคุณลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการยอมรับมากขึ้นหรือนักการเมืองปัจจัยหลักอยู่ที่ตัวนักการเมืองเป็นสำคัญ ซึ่งสิ่งที่ประชาชนในสังคมยอมรับร่วมกันว่านักการเมืองที่ดี เป็นที่ไว้วางใจของประชาชนทุกคน คือนักการเมืองต้องมีสิ่งสำคัญทั้ง 4 ประการ (ประคอง มาโต, 2565 : 124-127) ดังต่อไปนี้

1) พื้นฐานดี มีคุณสมบัติพื้นฐานเฉพาะตัวเป็นต้นทุนเบื้องต้นที่จะสนับสนุนให้ทำหน้าที่ ทางการเมืองเป็นผู้แทนประชาชนทำหน้าที่เป็นนักการเมืองที่ดี ต้องประกอบไปด้วย 1. นิสัยดี หมายถึง การที่จะทำหน้าที่เป็นนักการเมือง ต้องมีนิสัยเป็นที่ยอมรับของคนรอบข้าง 2.ฐานะดีหมายถึง คุณสมบัติเบื้องต้นของการที่จะทำหน้าที่เป็นผู้แทนของประชาชน ฐานะทางของผู้ที่จะทำหน้าที่ นักการเมืองนั้น ต้องเป็นผู้มีฐานะที่ดีถ้าฐานะยังไม่ดีส่งผลต่อการทำหน้าที่แทนประชาชนได้ไม่ดี 3. ความรู้ฉะฉาน หมายถึง การที่จะเป็นนักการเมืองต้องมีคุณสมบัติเบื้องต้น เฉพาะตน คือต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ มีการศึกษาแตกฉานในวิชา มีความสามารถ มีความรู้รอบด้าน ทั้งการบริหาร การปกครองเป็นต้น 4. ประสบการณ์มากล้น หมายถึง คุณสมบัติของผู้ที่จะทำหน้าที่นักการเมืองเป็น ผู้ที่มีประสบการณ์ทางการเมือง มีประสบการณ์การทำงานการบริหารการปกครองท้องถิ่น และ 5. ผู้คนนับถือ หมายถึง ผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นผู้แทนของประชาชน เป็นผู้ที่มิผู้คน ให้ความเคารพ ให้ความนับถือ ให้ความยกย่อง เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป

2) รู้หน้าที่ นักการเมืองมีคุณสมบัติเบื้องต้นที่ดีแล้วต้องเป็นผู้ที่รู้หน้าที่ของตนเองในการ ทำหน้าที่ทางการเมือง ทำหน้าที่แทนพี่น้องประชาชน ซึ่งการรู้หน้าที่ของนักการเมืองนั้นประกอบด้วย 1. แสวงหาความรู้ หมายถึง การแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา เป็นผู้ที่ เรียนรู้ หาความรู้ให้

รอบด้าน 2.ทำประโยชน์ส่วนรวม หมายถึง การทำหน้าที่นักรการเมืองต้องเป็นผู้ทำ ประโยชน์เพื่อส่วนรวมอย่างสม่ำเสมอ เสมอต้นเสมอปลาย สร้างประโยชน์แก่ชุมชน สังคม และ ประเทศชาติเป็นเบื้องต้น 3. ตะหนักในคุณธรรม หมายถึง นักรการเมืองต้องเป็นผู้ตระหนักในความถูกต้อง 4. เข้าใจ เข้าถึง หมายถึง นักรการเมืองต้องทำหน้าที่เป็นผู้ที่เข้าถึงประชาชน เมือง ประชาชนมีความเดือนร้อน มีปัญหาต้องทำหน้าที่เป็นผู้ที่เข้าถึงประชาชนอย่างเข้าใจ 5. นำชุมชนพัฒนา หมายถึง นักรการเมืองเป็นผู้นำชุมชน สังคม และประเทศชาติ พัฒนาอย่างต่อเนื่องในได้โดยประสานความร่วมมือให้เกิดการจัดกิจกรรมทางการเมือง

3) มีหลักธรรม นักรการเมืองเป็นผู้มีคุณธรรมในการทำหน้าที่นักรการเมือง ไม่ทิ้งหลักใน การทำหน้าที่พัฒนาสังคม เป็นผู้แทนที่ดีของประชาชน ซึ่งการมีหลักธรรมในการปฏิบัติของการเป็นนักรการเมืองดังต่อไปนี้ 1. ทาน (โอบอ้อมอารี) หมายถึง นักรการเมืองเป็นผู้ให้ คือให้ความโอบอ้อมอารี ให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ให้ความสบายใจ ให้ความร่มเย็นให้ความสะดวกสบาย ให้ความไว้วางใจ เป็นต้น 2. ปิยวาจา (วจีไพเราะ) หมายถึง นักรการเมืองต้องรู้จักพูดจาปราศรัย หักพุดจา ให้ไพเราะนุ่มนวลน่าฟัง 3. อตถจริยา (สงเคราะห์ประชาชน) หมายถึง นักรการเมืองต้องเป็นผู้รู้จักทำตัวให้ เป็นประโยชน์ต่อคนอื่นให้น้ำใจประดุจพระโพธิสัตว์ที่ช่วยเหลือเพื่อนร่วมโลกให้พ้นจากทุกข์ หากรู้ว่าใครกำลังประสบปัญหา แม้เขาไม่ขอความช่วยเหลือ 4. สมานัตตตา (วางตนพอดี) หมายถึง นักรการเมืองต้องเป็นผู้รู้จักวางตัวเสมอต้น เสมอปลาย ไม่ว่าจะเข้าไปสู่สมาคมไหน ให้รักษาภาวะปกติที่ดีของตนไว้

4) นำพัฒนา นักรการเมืองเป็นผู้นำการพัฒนาสู่สังคม พัฒนาด้วยความดีงาม ในพินด้าน ความถูกต้อง และเหมาะสมในการทำหน้าที่ซึ่งประกอบไปด้วย 1.พัฒนาดน (ความดีงาม) หมายถึง นักรการเมืองมีความซื่อสัตย์ต่อนโยบายที่ให้ไว้กับประชาชน เสียสละประโยชน์ส่วนตนสร้างประโยชน์ส่วนรวมเพื่อตอบแทนคะแนนเสียงและความไว้วางใจที่ประชาชนมอบให้ 2.พัฒนางาน (ความถูกต้อง) หมายถึง นักรการเมืองต้องไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ปฏิบัติตนภายใต้สิทธิตามกฎหมายปฏิบัติตนด้วยความชอบธรรม มุ่งปกป้องรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม และ 3.พัฒนาสังคม (ความเหมาะสม) หมายถึง นักรการเมืองปฏิบัติงานด้วยความ เหมาะสม ยึดแนวทางการปฏิบัติตามข้อกำหนดและการปฏิบัติแบบยึดหยุ่นเพื่อให้เกิดประโยชน์ สูงสุดกับประชาชนทุกภาคส่วนด้วยความยุติธรรม

แม้ว่าจากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ จะอยู่ในกรอบที่ค่อนข้างแคบ ซึ่งยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีกมากมายที่สามารถมีอิทธิพลต่อความไว้วางใจต่อนักรการเมืองระดับท้องถิ่น เช่น ภาวะผู้นำ ความ

เสียสละประโยชน์ตนเพื่อส่วนร่วม เป็นต้น ดังนั้น การสร้างไว้วางใจต่อนักการเมืองจากนักรบหัวของประชาชนให้กลายนักรบหัวใจของประชาชนจะช่วยให้เกิดความไว้วางใจได้ แต่กระนั้น เวลาอาจจะส่วนสำคัญในการได้รับการวางใจที่ประชาชนสามารถรับรู้บทบาทการทำงานเชิงชุมชนและสังคมจนกลายเป็นอัตลักษณ์ของนักการเมืองนั้น ๆ จะส่งผลต่อความไว้วางใจได้

การเสริมสร้างความไว้วางใจทางการเมืองของประชาชนที่มีต่อนักการเมืองระดับท้องถิ่นไทย

ความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองระดับท้องถิ่นกับประชาชนในชุมชนมิได้แปลกแยกแตกต่างไปจากความรู้แบบบ้าน ๆ ทั่วไปมากนักแต่หากเป็นท้องถิ่นที่มีความเป็นเมืองใหญ่หรือเป็นชุมชนเมืองที่ส่วนมากตัวของผู้นำมักจะเป็นคนที่ร่ำรวยหรือมีชื่อเสียงมาก่อนแล้ว ทำให้ความแตกต่างเกิดขึ้นในความรู้สึกบ้างเพราะ ประชาชนทั่วไปมักอยู่ในระดับฐานล่างของสังคมแต่ผู้นำการบริหารท้องถิ่นเป็นส่วนบนของสังคมนั้น ๆ ทำให้การปฏิสัมพันธ์ต่อกิจกรรมต่าง ๆ จะมีอยู่น้อยมากในชีวิตประจำวัน เมื่อการดำรงชีวิตตามปกติเป็นลักษณะอย่างนี้จะก่อให้เกิดความไว้วางใจนั้นก็คงยาก ดังนั้น นักการเมืองหรือผู้นำการบริหารท้องถิ่นควรมีแนวทางเพื่อทำให้เกิดความไว้วางใจ ดังนี้

1) การหยุดการกระทำผิดกฎหมายเลือกตั้งอย่างเด็ดขาดโดยเฉพาะซื้อเสียงจากประชาชน โดยพฤติกรรมการทุจริตเลือกตั้งโดยใช้เงินแลกเปลี่ยนกับการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งซื้อเสียง หรือการเสนอสิ่งตอบแทนในรูปผลประโยชน์หรือทรัพย์สินต่าง ๆ หรืออาจเป็นการสัญญาว่าจะให้ทรัพย์สินสิ่งตอบแทนแก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เพื่อให้ลงคะแนนหรืองดเว้นการลงคะแนนแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดหรือพรรคการเมืองใดในเขตเลือกตั้งนั้น ซึ่งการซื้อเสียงมีหลายวิธีแตกต่างกันไปตามภูมิภาคและท้องถิ่น ซึ่งมีทั้งการซื้อผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือซื้อคู่แข่ง โดยการที่ผู้สมัครเสนอเงื่อนไขต่าง ๆ แก่คู่แข่งขันเพื่อไม่ให้ลงสมัครแข่งขันกับตน การซื้อบุคคลที่มีอิทธิพลหรือมีความนิยมในหมู่ชาวบ้านรวมทั้งครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พระ หรือผู้นำชุมชน เพื่อดำเนินการช่วยเหลือให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในท้องถิ่นนั้น ๆ ลงคะแนนเสียงให้แก่ตน (โอฬาร ถิ่นบางเตียว และนครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2552 : 351) ส่วนแนวทางการป้องกัน การซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้งควรให้การศึกษาแก่ประชาชน ตั้งแต่นักเรียน ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา เกี่ยวกับการต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียง ควรปลูกจิตสำนึกประชาชนให้คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน เลือกคนดี มีคุณธรรม มีผลงาน เหมาะสมเป็นผู้แทนของตน ควรรณรงค์การต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียงและควรออกกฎหมายลงโทษผู้ขายเสียง และเพิ่มบทบาทลงโทษตามกฎหมายแก่ผู้ซื้อเสียงให้หนักยิ่งขึ้น (วิไลวัจน์ กฤษณะภูติ, 2557 : 64) ดังนั้น นักการเมืองระดับท้องถิ่นต้องงดเว้นพฤติกรรมการซื้อเสียงอย่างเด็ดขาด และประชาชนต้องงดการ

ขายเสียง เพราะจะทำให้ไม่ก่อให้เกิดความไว้วางใจได้ หากมีการซื้อเสียงก็ต้องมีการทุจริตเงินงบประมาณอย่างแน่นอน เมื่อเป็นลักษณะดังกล่าวประชาชนจะไม่ไว้วางใจนักการเมืองนั้น ๆ

2) การปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การวางตัวสม่ำเสมอ(วางตนพอดี) จะมีลักษณะทางสังคม 2 ประการ ได้แก่ 1)วางตนได้เหมาะสมกับฐานะที่ตนมีอยู่ในสังคม เช่น เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นบิดามารดา เป็นครูอาจารย์ เป็นเพื่อนบ้าน เป็นต้น ตนอยู่ในฐานะอะไรก็วางตนให้เหมาะสมกับฐานะที่เป็นอยู่ และทำได้อย่างเสมอต้นเสมอปลาย และ 2) ปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ให้ความเสมอภาค ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น เสมอในสุขและทุกข์ คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ปัญหา และร่วมแก้ปัญหาเพื่อประโยชน์ของสังคม คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลเลรวมทั้งยังเป็นการสร้างความนิยม และไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย (วราภรณ์ บุตรนาคชัย, 2559 : 34) ดังนั้น การปฏิบัติต่อประชาชนด้วยความสม่ำเสมอไม่เอารัดเอาเปรียบด้วยประการทั้งปวง จะทำให้การสงเคราะห์ผู้อื่นและสังคมเกิดประสิทธิภาพเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการนำแนวคิดความเสมอภาคและความเป็นผู้มีตนเสมอต้นเสมอปลายมาเป็นหลักในการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นและสังคมจะทำให้การสงเคราะห์ไม่มีความเอนเอียงไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง การทำตัวเสมอต้นเสมอปลายและความเสมอภาคเป็นพื้นฐานที่สำคัญอย่างยิ่งในการสงเคราะห์เพราะจะเป็นการสงเคราะห์ที่เป็นธรรมและทั่วถึง ได้รับการสงเคราะห์ในมาตรฐานที่เท่าเทียมกันเพียงพอเสมอกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการสงเคราะห์ (พระปลัดณรงค์ศักดิ์ วิสุทธิเมธี และสุชี มากมูลดี, 2562 : 18) เพราะความเสมอต้นเสมอปลายของนักการเมืองท้องถิ่นจะช่วยให้ประชาชนรับรู้ถึงพฤติกรรมที่แบบฉบับเดียวกันมิใช่คนสองหน้าหรือคนหน้าไหว้หลังหลอกที่ประชาชนไม่สามารถรับรู้เรื่องราวของบุคคลสาธารณะได้จะทำให้เกิดความสงสัยแห่งพฤติกรรมของนักการเมืองนั้นจนนำไปสู่ความไว้วางใจในการตัดสินใจเลือกให้เข้าไปสู่งิจกรรมการบริหาร

3) การสะท้อนความซื่อสัตย์สุจริตได้อย่างแท้จริง เพราะความซื่อสัตย์รวมไปถึง ความซื่อตรงต่อหน้าที่คือ การปฏิบัติหน้าที่อย่างตรงไปตรงมา โปร่งใส ตรวจสอบได้ ไม่เห็นแก่อำิสสินจ้าง ไม่ใช้อำนาจหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว ซื่อตรงต่อคำมั่นสัญญาคนที่พูดจริง ทำจริงซื่อตรงต่อคำมั่นสัญญาจะได้รับความเชื่อถือไว้วางใจ จากผู้คน ซื่อตรงต่อเวลา การตรงต่อเวลาเป็นสิ่งที่บ่งบอก ว่าเป็นผู้มีความรับผิดชอบ ไม่ทำให้เสียงาน ไม่ทำให้ ผู้ที่นัดหมายเสียความรู้สึก ทำให้ได้รับความเชื่อถือไว้วางใจ จากผู้คน เวลาเป็นเงินเป็นทองเป็นของมีค่า อย่าปล่อยเวลา ให้ล่วงไปอย่างไร้ประโยชน์ทุกเวลานาทีที่ผ่านไปไม่อาจเอา กลับคืนมาได้จึงใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ให้คุ้มค่าที่สุด “คนที่

ผัดวันประกันพรุ่งนี้ย่อมเสื่อม ยิ่งผัดวันมะรืนนี้ยิ่ง เสื่อม”และ ชื่อตรงต่อตนเองในบรรดาความดีงามทั้งหลายที่อยู่ในขอบเขตของคำว่าคุณธรรมนั้นความซื่อสัตย์สุจริตเป็นสิ่งสำคัญที่สุด แม้จะมีคุณสมบัติอื่น ๆ ที่เป็นคุณสมบัติของคนดีแต่เมื่อไม่มีความซื่อสัตย์สุจริตแล้ว ก็ไม่อาจเรียกได้ ว่าเป็นคนดีได้ ดังนั้น ภาชิตจินกล่าวไว้ว่า “ผู้สูญเสียความซื่อสัตย์เหมือนสูญเสียแล้วทุกสิ่งทุกอย่าง”(อรดี คงสมบูรณ์, 2556 : 1) โดยหากข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือผู้นำท้องถิ่นมีพฤติกรรมการทำงานตามบทบาท หน้าที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายและระเบียบราชการแล้ว แสดงว่าบุคคลนั้นกำลังอยู่ในภาวะที่ เสี่ยงต่อการทุจริตหรือมีพฤติกรรมการทุจริตแล้ว อันเป็นพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในขณะที่พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การและสังคม เป็นพฤติกรรมที่ปฏิบัติตามจรรยาบรรณ ของข้าราชการพลเรือน ค่านิยมสร้างสรรค์สมรรถนะการทำงานของข้าราชการพลเรือน และ มาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรม หากได้ปฏิบัติได้ตามหลักประพจน์นี้แสดงว่าเป็นบุคคล ที่มีค่านิยมรักความซื่อสัตย์สุจริต อันเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.), 2558 : 1) ดังนั้น ความซื่อสัตย์สุจริตถือว่าเป็นหัวใจสำคัญทั้งก่อนการเลือกตั้ง หลังการเลือกตั้ง และในขณะบริหารองค์กรท้องถิ่นจะต้องให้ความชัดเจนในเชิงนโยบายการบริหารสาธารณะผ่านการแถลงการอย่างตรงไปตรงมาต่อบุคลากรในองค์กรท้องถิ่นนั้น ๆ หากมีการทุจริตเกิดขึ้นต้องมีการแสดงความรับผิดชอบทั้งทางสังคมและทางกฎหมาย

4) ความสามารถในการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาของประชาชนได้อย่างต่อเนื่องและตลอดเวลา โดยการนำหลักการพัฒนาตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ดังนี้ 1) การเข้าใจ การศึกษาและสำรวจข้อมูลที่เป็นจริงของชุมชนทุกด้าน ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการสำรวจข้อมูลทั้งทางด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่กระบวนการเข้าถึงต่อไป ข้อมูลด้านกายภาพ พื้นที่อยู่อาศัยที่ดินทำกิน การใช้ที่ดิน แหล่งน้ำประเภทยา และพันธุ์ไม้ป่าข้อมูลประชากร สังคม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ข้อมูลด้านเศรษฐกิจรายได้รายจ่ายและหนี้สิน ความต้องการของชุมชนในการแก้ไขปัญหา หรือพัฒนาชุมชน 2) การเข้าถึง การสื่อสารและสร้างการมีส่วนร่วม โดยสื่อสารสร้างความเข้าใจและความมั่นใจกับชุมชน ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนามากที่สุด โดยการนำ ข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนเข้าใจมาสรุป ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา คัดเลือกปัญหาตาม ความ ต้องการของชุมชนที่จะพัฒนาหรือแก้ไข หาแนวทางดำเนินงาน และจัดทำเป็นแผนพัฒนาของชุมชน และ 3) การพัฒนาการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชน ให้คำปรึกษาขั้นตอนในการพัฒนา

การศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้การลงมือปฏิบัติของประชาชนในชุมชนโดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมทั้งการให้คำแนะนำ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมและติดตามการประเมินผล โดยดำเนินการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหามาจากแผนพัฒนาชุมชน (สิงห์ สิงห์ขจร, 2558 : 126) ดังนั้น นักการเมืองท้องถิ่นที่อาศัยในพื้นที่นั้นจะต้องเป็นผู้ที่รับรู้ข้อมูลข่าวสารได้โดยตลอดเวลานี้มิใช่เพียงแต่รับรู้ในเชิงเอกสารหรือรายงานสรุปเท่านั้น แต่จะต้องรับรู้ข้อมูลเชิงข้อเท็จจริงให้มากผ่านการลงพื้นที่จริง ต่อเนื่อง พบปะพูดคุยกับประชาชนทั่วทุกพื้นที่รับผิดชอบ อีกทั้งยังสามารถสร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักการเมืองหรือผู้บริหารท้องถิ่นกับประชาชนจนเกิดความไว้วางใจที่สะท้อนการทำงานอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง

5) การพัฒนาองค์กรท้องถิ่นให้เป็นที่พักของประชาชนในทุกมิติ โดยทั่วไปของการพัฒนาท้องถิ่นจะมีแนวทางการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นแบ่งเป็น 4 กระบวนการหลัก ได้แก่ 1) กระบวนการได้มาซึ่งองค์กรจัดทำแผนได้แก่คณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นและคณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยการได้มาซึ่งคณะกรรมการทั้ง 2 คณะนี้มีสัดส่วนที่มาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม 2) กระบวนการจัดประชาคมท้องถิ่น เพื่อแจ้งแนวทางการพัฒนา รับทราบปัญหาความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น 3) กระบวนการจัดทำ และเห็นชอบร่างแผนพัฒนาท้องถิ่น เป็นกระบวนการที่องค์กรจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นจัดทำและพิจารณาร่างแผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อให้สภาท้องถิ่นพิจารณาเห็นชอบร่างแผนพัฒนาท้องถิ่น และ 4) กระบวนการอนุมัติและประกาศใช้แผนพัฒนาท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่ผู้มีอำนาจหรือผู้บริหารท้องถิ่นลงนามอนุมัติร่างแผนพัฒนาท้องถิ่น และประกาศใช้เป็นแผนพัฒนาท้องถิ่น (ภัทราวดี อำคุณ, นเรศ คนหลัก และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์, 2564 : 395) นอกจากนี้ยังต้องมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องมีการสร้างและพัฒนาด้วยการมุ่งเน้นไปที่ความถูกต้องประกอบด้วย 1) การสร้างวิสัยทัศน์ให้องค์กรเป็นองค์กรแห่งความสุข 2) การสร้างค่านิยมให้กับบุคลากรมองเห็นคุณค่าของความสุขอย่างแท้จริง 3) การถ่ายทอดแนวทางการพัฒนาและแรงบันดาลใจที่มุ่งส่งเสริมความสุขร่วมกัน และ 4) การกระจายอำนาจและการติดต่อสื่อสาร ให้ครอบคลุมทั่วทั้งองค์กรโดยมีเป้าหมายร่วมกัน ได้แก่ การทำให้บุคลากรเกิดความสุขในการปฏิบัติงาน การสร้างและพัฒนาสถานที่ปฏิบัติงานให้เป็นปัจจัยเกื้อหนุนแห่งความสุข และการเอื้อเฟื้อความสุขให้เกิดขึ้นต่อชุมชนจนเกิดสมานฉันท์ (ณัฐนันท์ อยู่สีมารักษ์ และสามารถ บุญรัตน์, 2561 : 1) ดังนั้น การพัฒนาองค์กรท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพต่อการทำงานทุกด้านจะช่วยให้อำเภอและประชาชนได้รับประโยชน์อย่างมาก เมื่อประชาชนได้รับประโยชน์จะก่อให้เกิด

ความไว้วางใจทั้งผู้นำท้องถิ่น บุคลากรและประชาชนต่าง ๆ หันหน้าเข้าหากันเพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้มีความเจริญรุ่งเรืองยิ่ง ๆ ขึ้นไป

สรุป และข้อเสนอแนะ

บทความเรื่อง การเสริมสร้างความไว้วางใจทางการเมืองของประชาชนที่มีต่อนักการเมืองระดับท้องถิ่นไทยที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนากิจกรรมทางการเมือง รวมทั้งประเด็นสาธารณะอื่น ๆ ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากที่สุดที่ก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกันระหว่างนักการเมืองกับประชาชนซึ่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของนักการเมืองเป็นสำคัญอันเป็นกลไกหลักต่อการสร้างสังคมแห่งสุขได้อย่างต่อเนื่องทั้งนี้ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักการเมืองหรือผู้นำการบริหารท้องถิ่นถึงเป็นจุดเริ่มต้นของความไว้วางใจจากประชาชนเพราะมีทั้งพฤติกรรมที่ควรงดเว้น และพฤติกรรมที่ควรกระทำโดยมองถึงประเด็นเหล่านี้ 1) การหยุดการกระทำผิดกฎหมายเลือกตั้งอย่างเด็ดขาดโดยเฉพาะซื้อเสียงจากประชาชน 2) การปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 3) การสะท้อนความซื่อสัตย์สุจริตได้อย่างแท้จริง 4) ความสามารถในการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาของประชาชนได้อย่างต่อเนื่องและตลอดเวลา และ 5) การพัฒนาองค์กรท้องถิ่นให้เป็นที่พักพิงของประชาชนในทุกมิติ

เพราะฉะนั้น ความไว้วางใจจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อนักการเมืองมีพฤติกรรมที่ประชาชนสามารถสัมผัสได้หรือทำนายได้ มีความเปิดเผยต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ผ่านกิจกรรมทางสังคมอย่างต่อเนื่องมิใช่เพียงแค่อิงรอบการเลือกตั้งแล้วจึงแสดงตนเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งเท่านั้น แม้ว่าจะมีงบประมาณในการใช้จ่ายสำหรับเลือกตั้งก็ตาม ประชาชนไม่ควรเลือกบุคคลประเภทนี้เข้าสู่ตำแหน่งการบริหารท้องถิ่นแม้แต่น้อยเพราะอดีตช่วยให้ประชาชนรับรู้ความไม่ตั้งใจในการทำงานเพื่อส่วนรวมได้ดียิ่งแล้ว แคควรหันไปสู่มโนธรรมที่มีพฤติกรรมการทำงานอย่างต่อเนื่องมากกว่า

References

- ณัฐนันท์ อยู่สีมารักษ์ และสามารณ บุญรัตน์. (2561). ภาพผู้นำกับการสร้างและการพัฒนาองค์กรท้องถิ่นแห่งความสุข. *วารสาร มจร นครน่านปริทรรศน์*. 2(1), (มกราคม-มิถุนายน) :1-14.
- นิภา ทัดตานนท์. (2563). ความไว้วางใจทางการเมืองของประชาชนที่มีต่อนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดขอนแก่น. *หลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ประคอง มาโต. (2565). การส่งเสริมความนิยมทางการเมืองของประชาชนที่มีต่อนักการเมืองในจังหวัดอุทัยธานี. *วารสารวิจัยวิชาการ*. 5 (2), 2 (มีนาคม-เมษายน) : 115 -128.

พระปลัดณรงค์ศักดิ์ วิสุทฺธิเมธีและสุชี มากมูลดี. (2562). วารสารพุทธมคค์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา
สำนักเรียนวัดอาวธวิสิตาราม. 4 (2), (กรกฎาคม-ธันวาคม) : 10-19.

ไพบูลย์ สุขเจตน์. (2564). ความไว้วางใจทางการเมืองของประชาชนที่มีต่อนักการเมืองระดับท้องถิ่น
ในจังหวัดนนทบุรี. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. 10 (1), (มกราคม – มีนาคม) :
267-276.

ภัทราวดี อำคุณ,นเรศ คนหลักและกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. (2564). แนวทางการพัฒนาการจัดทำ
แผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *Journal of Roi Kaensarn
Academi*. 6 (10), (ตุลาคม) : 395-407.

รุจน์ หาเรือนทรง. (มปป.). ปัญหาการเมืองไทย. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : [https://www.sw2.ac.th/
images/user/root/soc31102/57so3110210.pdf](https://www.sw2.ac.th/images/user/root/soc31102/57so3110210.pdf) [26 มกราคม 2566].

วารภรณ์ บุตรนำชัย. (2559). หลักสังคหวัตถุธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร. *Journal of
Roi Kaensarn Acadami*. (กรกฎาคม-ธันวาคม) : 23-37.

วิไลวัจน์ ฤกษ์ณะภูติ. (2557). แนวทางการป้องกันการซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้งตามความ
คิดเห็นของประชาชน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารวิชาการแพรวาภาพลสินธุ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์. 1 (2), (พฤษภาคม-สิงหาคม) : 64-75.

สำนักงานคณะกรรมการการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.). (2558). โครงการรณรงค์เผยแพร่ค่านิยมรักความ
ซื่อสัตย์สุจริตเพื่อจัดทำคู่มือของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ. สำนักงาน
คณะกรรมการการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.).

สิงห์ สิงห์ขจร. (2558). แนวทางพระราชดำริ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา กับความรับผิดชอบต่อสังคมของ
องค์กร. วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม (e-JODIL). 5 (2),
(กรกฎาคม – ธันวาคม) : 119-129.

อรดี คงสมบูรณ์. (2556). คุณค่าของความซื่อสัตย์. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : [http://www1.
1dd.go.th/WEB_PSD/knowledge/knowledge/2556/sari2.pdf](http://www1.1dd.go.th/WEB_PSD/knowledge/knowledge/2556/sari2.pdf) [26 มกราคม 2566].

โอฬาร ถิ่นบางเตียว และนครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2552). การซื้อสิทธิขายเสียง. สถาบันพระปกเกล้า.